

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

HOLLÓSY SIMON

(1857-1918)

Hollósy Simon – técsői lakásán (Egykorú fotó)

A Nereszen (elpusztult)

Ötven éve halt meg Hollósy Simon, az új magyar festészet egyik megalapítója. „Boldog voltam sokszor, hogy ezt a hivatást választottam, boldog vagyok, mert pályámon közkatonára lehetek, nincsenek titulusaim” — vallotta szerényen élete vége felé. Holott nem közkatonára volt, hanem „festők vajdája”, miként barátai, az általa annyira szeretett cigányzenészek titulálták. Nélküle nincs nagybányai mozgalom, anélkül pedig nincs modern magyar festészet. Kovásza volt ő a modern magyar piktúrának, és talán nem is elsősorban művésze, hanem inkább példás embersége és lángelkű pedagógiai működése révén.

A szélsőséges ellentmondások embere volt. Az akadémia talmi művésze ellen harcra toborzó vezér — ugyanakkor nehezen mozgatható, sértődékeny, paszszív természetű is. Szüntelen lobbanó, újat kereső — ám húzódozott a rendszeres munkától. Robbanó életerő lakozott benne, robusztus, drámai egyéniség — mégis művészetében sokáig a negédes idillt, a leíró naturalizmust kereste. Kortársai közül Ady Endre és Bölöni György ismerték fel az igazi értékét. Így azt is, hogy ott lett volna a helye a radikális mozgalmakban. De ő a nagybányaiakkal való szakítása után sebzett vadként húzódott a mármaros-i hegyekbe, elszigetelte magát a budapesti szellemi élettől.

A nagybányai telep alapítója volt — mégsem lehet egyértelműen a nagybányai stílus képviselőjének minősíteni. Nélküle nincs nagybányai mozgalom; ő vitte el müncheni szabadiskolája növendékeit 1896-ban a kis észak-erdélyi bányászvárosba — megvetvén ezzel a nagybányai festőiskola és művésztelep alapjait —, az ő tanítványai voltak Réti István, Thorma János, ba-

Két tűz között, 1891. Magántulajdon

A falu bolondja. Magyar Nemzeti Galéria

tja Iványi Grünwald Bé- és Csók István: a nagy-nyai telep vezéralakjai. m ő volt az első, aki 1901-
n, amikor úgy érezte, hogy a nagybányaiak letér-
ek arról a forradalmi út-
l, amelyen indultak, sza-
tott barátaival.

Hollósy 1857. február 2-
1 született Mármaroszi-
ten, örmény családból. Ap-
i eredeti családneve Kor-
uly volt, de a szabadság-
arc hatására magyarosi-
otta. A 48-as eszmék élők
oltak családjában, apáról
úra szállt az emlék: 1848-
an a Korbuly családnál
zálltak meg a hazaszökő
íres Lenkey-huszárok. A
ortárs magyar képzőmű-
észetben nem is őrizte
enki oly hiven a szabad-
ágharc forradalmi szelle-
t, mint Hollósy Simon.

Az egykori akadémizmus ellen

Hollósy bátyja, József is
ehetséges festőnek indult,
ésőbb azonban abbahagy-
a a festést, és a buddhiz-
mus egyik apostola lett. In-
ulásukkor mindketten kö-
vették a kortárs magyar
festőjelöltek útját: a mün-
cheni akadémia iratkoz-
tak be. A különösen tehet-
séges Simon hamarosan
több akadémiai díjat is
nyert, bár már ekkor is lá-
zadoszni kezdett az akadé-
niai szellem és pedagógiai
módszerek ellen. Alig vé-
gezte el az iskolát, már
kezdték köréje csoportosul-
ni a Münchenben tanuló fiat-
al magyar festők. A ter-
mészetet rajongva kedvelő,
a szociális és a pszichológi-
ai kérdések iránt rendki-
vül fogékony, lebilincselő
egyéniiségű fiatalembert az
új után áhító fiatal festők
csakhamar vezérüknek te-
kintették. A minden vaska-
laposságot, konvenciót, tal-
mi rangot, sznobságot gyű-
lölő és ócsárló festőnek
nem is csupán demokrati-
kus eszméi hatottak forra-

dalmian a fiatalokra, ha-
nem művészi nézetei is. Pe-
tőfit, Zolát, a skandináv és
az orosz regényírók műveit
kedvelte, a festészetben pe-
dig Courbet-t és Leibl-t
vallotta mesterének.

Ma, visszatekintve, az el-
ső pillantásra nehéz megér-
teni, hogy miért hatottak
annyira újszerűen a fiatal
Hollósy képei, hiszen témá-
körük a korabeli népszín-
művek világából táplálko-
zott: tengerihántáskor in-
csekedő szerelmespár, pa-
rasztmenyecskével évődő
huszárok, mulatozó paraszt-
legények. A századvégi ge-
re-festészet megszokott té-
maköre ez, és ezen még az
sem változtat, hogy ember-
ábrázolása érzékenyebb,
alakjainak gesztusa, lélek-
rajza hitelesebb a zsáner-
piktúra megoldásainál. Ha
azonban eltekintünk a nép-
színműszerű tematikától, a
ma már negédesnek ható
jelenetektől, és a mesteri
formamegoldásokat, a re-
mek rajzot és az anyagáb-
rázólást vesszük szemügy-
re, amely a nagy németal-
földiek meg Holbein festői
szabatosságát és finomsá-
gát idézi: akkor már Hol-
lósy korai korszaka köny-
nyebben elkülöníthető a ko-
rabeli akadémizmus vagy
az úgynevezett müncheni
realizmus átlagától, ame-
lyet az olcsó közönségsiker,
az üres szemfényvesztés
jellemez. Ezt vették észre
fiatal barátai is, ezért tö-
mörültek köréje, és vették
rá az örökké pénzzavarban
küzdő bohém festőt, hogy
alapítson szabadabb szelle-
mű magániskolát. Kiváló
pedagógusnak bizonyult.
Lelkesítette, magával ra-
gadta tanítványait, akik
profétaként tisztelték me-
sterüket. Ugyanakkor meg-
engedte tanítványai egyéni-
ségének a kibontakozását
is, nem kényszerítette rá-
juk saját stílusát. E mün-
cheni magániskolában —
amelynek a magyarokon kí-
vül számos külföldi, kül-

Zrínyi kirohanása, Széged, püspöki palota

Aldomás,

1887. Magyar Nemzeti Galéria

Részlet a Rákóczi-induló legutolsó változatából

nösen amerikai, svájci és orosz növendéke is volt — fogalmazódott meg a nagybányai telep megalapításának a terve.

A modern magyar festészetért

„Ki a természetbe!” — e jelszó a barbizoniak* nagy vállalkozása óta állandóan napirenden volt, és a XIX. század utolsó éveiben számos művésztelep alakult. A Hollósy-kör is ezt a példát követte. De célja nagyobb volt: a modern magyar pik-túra megalapozása. Ehhez, úgy vélték, hazai talaj kell, és nyílt ütközetbe kell bocsátkozni a klasszicista akadémizmus honi képviselőivel, a Képzőművészeti Társulat, a Műcsarnok uraival. Hollósy korában szakítottak az akkori modern franciák a klasszicista sablonos műtermi festéssel. Kutatták a szabadban való festés lehetőségeit. A szabad természetben a paletták kivilágosodtak, az élettelen szobafestészet olykor erőszakolt színeit — a többnyire sötétbarnába vesző árnyéktónusokat — levegőjárta üde színek váltották fel. A művésztelepek a plein air megoldását keresték. A két tanítványból lett harcostárs, Réti és Thorma — akik Nagybányáról kerültek Münchenbe — szervezték meg a telepet és hívták meg a Hollósy-féle szabadiskolát nyári táborozásra.

A nagybányai időszakban Hollósy művészetének a stílusa megváltozott. Korai müncheni képeit mindvégig a műteremben festette, és már foglalkoztatta a reflexes festés — a megvilágított festés — a megvilágított színek egybejárása, egymásra hatása —, ez inkább csak amolyan műtermi plein air volt. Nagybányán próbálkozott a valódi napfényfestéssel, a szórt fény, a légköri remegés festői tolmácsolásával. Nehezen bir-

kózt az új feladatokkal. A fiatalok képek minden részletet szeretettel megfestő aprólékossága nem volt összeegyeztethető a plein air festés nagyvonalúságával, vibráló körvonalával. Festőtársai közül néhányan hamarabb felfalálták magukat az új festői feladatok körében. Különösen Ferenczy Károly; csakhamar az ő stílusa nyomta rá a bélyegét a kibontakozó nagybányai piktúrára.

Hollósy emberileg is nehezen viselte el, amikor úgy érezte, hogy kicsúszik a kezéből a vezetés. De más okok is mind élesebben szembeállították a barátival. Úgy érezte — s nem kis joggal —, hogy azok fiatalok harcos lendülete megtört, az éles politikai állásfoglalás elől elegánsan kitérnek, a társadalmi küzdelmet nem vállalják az ő nemes indulatainak fűtöttségével. Készerűen fakadt ki egyes barátai ellen azért is, mert arra gyanakodott, hogy azok egyezkedni próbáltak az akadémizmus híveivel. (A valóságban persze inkább az akadémizmus iparkodott némiképp alkalmazkodni az új időkhez: a klasszicizmus kései sallangjait elhagyva egyre többet vett át előbb a romantikus, majd a naturalista felfogásból a maga módján, s így vált később ez utóbbi is iskolás szokvánnyá, „akadémizmussá” — A szerk.)

Hollósy olyan alkatú egyéniség volt, aki nem tudott egyezkedni, alkalmazkodni, megalkudni még viszonylag kedvező feltételek közepette sem. Ezenkívül nem kívánta elválasztani egymástól a társadalmi és a művészi haladást. És amióta a nyarakat itthon töltötte, még tisztábban látta a magyar társadalom ezernyi baját, megoldatlan kérdését. A századfordulón — az agrárszocialista mozgalmak éveiben —, amikor hir-

telen felszínre került a torz társadalmi fejlődés minden nyavalyája: a megoldatlan nemzeti és parasztkérdés, a szabadelvűség jelszavai alatt végbement felemás polgárosulás, a feudális erők csökevényes uralma, a kulturális elmaradottság, Hollósy nemcsak festői forradalmat akart, mikor hazajött „világítani a feneketlen sötétségbe” — miként egyik tanítványának írt levelében megokolta hazatérését. Szimbólum-érvényű aktus: közvetlenül a hazatérését megelőző időben festette ragyogó kis történelmi képét, a Zrínyi kirohanását; itthon pedig az első nagybányai évben Kiss József forrongó versét, a Tűzeket, majd nemsokára Petőfi Apostolát illusztrálta. Nagybányán a plein air tájtanulmányok mellett neki is kezdett egy hatalmas vállalkozásnak: a Rákóczi-indulót akarta megfesteni, forradalmi plein air kompozícióban.

A Rákóczi-induló sorozat Hollósy főműve, noha sohasem készült el vele úgy, ahogy elgondolta. Számtalan vázlat, már-már befejezettek mondható kompozíció került ki a keze alól, de ő ezeket mindig torzónak, befejezetlennek érezte. A téma végigkísérte egész életében, és a legelső, még 48-as ihletű tömegjelenetek később proletár- és szegényparaszti tüntetés-mélyültek, emberábrázolása pedig tragikussá vált. Intuitív egyénisége kedélyhullámszerűen is nehezítették a szigorú művészi logikájú kompozíció végigvitelét. Gyakran inkább csak rögtönzött — a szenialitás megvillanásaival.

A „Rákóczi-induló” első vázlatát még Nagybányán festette, de a legdrágább változatok 1904 körül kerültek ki az ecsetje alól. Akkor már szakított ifjúkori barátai-

ranta egy „istenhátamögötti” kis mármaros faluba. Técsőre vitte. Ott bontakozott ki művészetének harmadik, utolsó szakasza. A Rákóczi-variációkon kívül tájakat festett a Tisza forrásvidékén, szomorú, porlepte boglyákat, parasztudvarokat és a vadregényes Nereszen hegyet. Felhasználta plein air korszaka tanulságait, festői stílusába olvasztotta az impresszionisták bontó, foszlató technikáját. Tájai azonban — ellentétben az impresszionizmussal — nem a mozgalmal — időben változó — látványok sorozatából kiragadott pillanatnyi szépségeknek, az impresszióknak a rögzítései, hanem drámái, realista valóságglóriák szülöttei. Miként kései önarcképe is súlyoshangú, monumentálisan egyszerű alkotás. Nyoma sincs már a korai művek népszínműszerű idilljének, a részletező festési módnak, és eltűnt az első nagybányai évek bizonytalansága is. A Rákóczi-induló vázlatai és a kései képek révén emelkedett Hollósy a modern magyar piktúra nagyjai közé.

1918. május 8-án halt meg Técsőn. A Nyugatban Ady Endre búcsúztatta: „Robusztus nagy magyar piktor, akire rákényszerít irodalmiságomban a Vajda Jánosra mutató, mert ijesztően hasonló sorsúak... Magyar és alkotásra hívott zseni volt és nagyszerű pedagógus: ezt is lehetne néhány klasszikus példával magyarázni. Ezt a furcsa, bánatos nagyságot a kiemelkedő magyar géniusznak, ki oltári szentségtől majdnem megfosztva, él mégis s örül, hogy új életnek, új művészegyeniségnek szolgálhat...” Ady idézett sorainál méltóbban és szebben nem áldozhattak volna emlékének.

Németh Lajos
a művészettörténeti
tudományok doktora